

کتاب الادوار فی الموسیقی

کتاب الادوار فی الموسیقی

تألیف

صفی الدین ابوالمفاخر عبدالؤمن بن یوسف بن فاخر اورمیہ ای
(۶۱۳ - ۶۹۳ هـ . ق .)

بکوشش یحیی ذکاء

برسال جامع ۶ - ۱۳۸۱ هـ . ش .

اما قسم دویم که تشارك در بعض نغم است بردو قسم است مشارکات
متساویه و متفاضله اما متساویه آن است که عدد نغمات دو دو برابر باشد با
اختلاف بعض و متفاضله آن است که عدد نغمات برابر نباشد اما در بعض نغم
اشترک بود اما مشارکات متساویه باختلاف مبده باشد یا باتفاق اما دوائر
مشارک که باتفاق مبده مثل دایره راست بازنگوله که بغیر از نغمه پنجم در تمام
نغمات مشارک باشند وهم چنین نسیم بامژدگانی و محیر با نهضت و حجازی

صاحب ادوار باحجازی است و زیرافکند باگواشت بغیر از نغمه سیم در جمع نغمات اشتراك دارند و جان فزا بامحیر که درسوای هشتم تشارك دارند و عذراء باخزان و حجازی باخوش سرا درسوای سیم اشتراك دارند و گلستان بامحیر و مهر جان بازند رود درسوای دویم تشارك دارند اما دوایر متشار که باختلاف مبداء چون زنگوله و راهوی که هر گاه نغمه ۱ را مبداء زنگوله سازند و نغمه یو را مبداء راهوی هر دو دائره بتمام نغمات متحد گردند الا یه در زنگوله و یو در راهوی و هم چنین زیرافکند و عراق چه هر گاه ۱ مبداء زیرافکند بود یج مبداء عراق در جمیع نغمات متشار کند بغیر از یو در زیرافکند و یه در عراق بر این صورت :

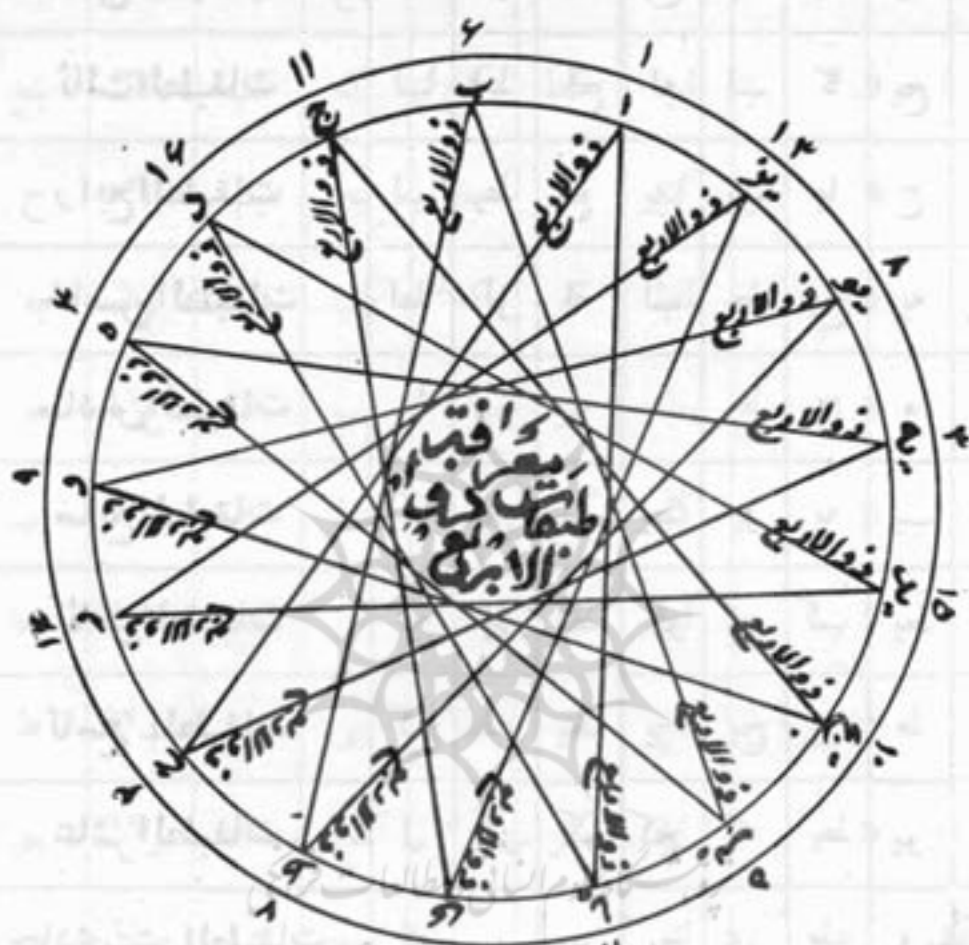
ا	د	ز	ج	ی	یج	یه	یح	زنگوله
ج	ط	ج	ج	ط	ج	ط	یح	
ا	د	ز	ح	ی	یج	یز	یح	راهوی
ط	ج	ج	ج	ط	ط	ج	یح	
ا	ج	•	ح	ی	یب	یح	یح	زیرافکند
ج	ج	ط	ج	ج	ب	ط	یح	
ا	ج	•	ح	ی	یب	یح	یح	عراق
ج	ج	ط	ج	ج	ب	ط	یح	

و اما متشاركات متفاضله مثل راست با اصفهان و گلستان با بهار و خوش سرا باخزان و بحاری با عذراء که فضل بعضی بر بعضی بجهت انقسام ط است در بعضی به ج ب پس بحاری عذرائی بود بلاقیه و عذراء بحاری مع البقیه و برین قیاس است حجازی اصل و عراق

فصل

در طبقات ادوار ممکن است اینکه فرض کنیم اول ادوار را هر نغمه که بخواهی از نغمات هفده گانه که مبادی طبقات از اطراف بقیه اعتبار شود پس انحصار ندارد استخراج ادوار در طبقات بلکه از هر نغمه می توان استخراج نمود چنانکه در دور راست اول ادوار را ب قرار میدهم و حبس میکنی ب را بعد از آن باین ترتیب خواهد بود ه و ط یب ید یو یط و هم چنین در دور عشاق چنانکه ب را حبس کنیم پس از او باین ترتیب خواهد بوده ح ط یب یه یو یط و بیان دوری مثلا دور راست در جمیع طبقات بر نهجی است که در جدولست و سایر ادوار برین قیاس خواهد بود

و این ادوار در غیرموضع خودش طبقات نامیده شده و طبقات بتمامه هفده میباشد بعدد نعمات که مبادی طبقات اطراف ذوالاربعات اعتبار شود و ملایمت باین اعتبار است و هشت هشت نغمه از دایره طرح میشود و هشتم مبداء است تا به یا رسد که مبداء هفدهم است و از این شکل تصور آسان گردد



پس بنا بر این اول طبقات ا خواهد بود دویم ح سیم یه چهارم پنجم
 یب ششم هفتم هشتم یو نهم و دهم یج یازدهم ج دوازدهم ی سیزدهم
 یز چهاردهم ز پانزدهم ید شانزدهم د هفدهم یا و جداول طبقات بمبادی
 ذوالاربعات چنان است که نموده شده است .

استخراج طبقات عشاق بمبادی ذوالاربعات

	ا	د	ز	ح	یا	بد	به	یح	اولی الطبقات
	ح	یا	بد	به	یح	کا	لب	له	ثانی الطبقات
	یه	یح	کا	لب	له	لح	لط	لب	ثالث الطبقات
	ه	ح	یا	یب	یه	یح	یط	لب	رابع الطبقات
	یب	یه	یح	یط	لب	له	لو	لط	خامس الطبقات
	ب	ه	ح	ط	یب	یه	بو	یط	سادس الطبقات
	ط	یب	یه	بز	یط	لب	کج	کو	سابع الطبقات
	بو	یط	کب	کج	کو	کط	ل	لج	ثامن الطبقات
	و	ط	یب	یح	بز	یط	ک	کج	تاسع الطبقات
	یح	بو	یط	ک	کج	کو	کز	ل	عاشر الطبقات
	ج	و	ط	ی	یح	بو	بز	ک	حادی عشر الطبقات
	ی	یح	بو	بز	ک	یح	کد	کز	ثانی عشر الطبقات
	بز	ک	کج	کد	کز	ل	لا	لد	ثالث عشر الطبقات
	ز	ی	یح	بد	بز	ک	کا	کز	رابع عشر الطبقات
	بد	بز	ک	کا	کد	کز	کج	لا	خامس عشر الطبقات
	د	ر	ی	یا	بد	بز	یح	کا	سادس عشر الطبقات
	یا	بد	بز	یح	کا	کد	کو	کج	سابع عشر الطبقات

استخراج طبقات نوی بمبادی ذوالاربعات

اولی الطبقات							
ا	د	زا	ح	یا	یب	یه	یح
ح	یا	بد ^۲	یه	یح	کا	ک	که
یه	یح	کا ^۳	کب	که	کج ^۴	کط	لب
و	ح	یا ^۴	یب	یه	یح ^۵	یط	کب
یب	یه	یح ^۶	یط	کب	که ^۸	کز	کط
ب	و	ح ^{۱۱}	ط	یب	یه ^{۱۰}	بو	یط
ط	یب	یه ^{۱۳}	بز	یط	کب ^{۱۱}	کج	کز
بو	یط	کب ^{۱۵}	کج	کز	کط ^{۱۴}	ل	لج
و	ط	یب ^{۱۷}	یح	بو	بط ^{۱۶}	ک	کج
یح	بو	بز ^{۱۹}	ک	کج	کو ^{۱۸}	کز	ل
ج	و	ط ^{۲۱}	ی	یح	بو ^{۲۰}	بز	ک
ی	یح	بو ^{۲۳}	بز	ک	کج ^{۲۱}	کد	کز
بز	ک	کج ^{۲۵}	کد	کز	ل ^{۲۴}	لا	لد
ز	ی	یح ^{۲۷}	بد	بز	ک ^{۲۶}	کا	کد
بد	بز	ک ^{۲۹}	کا	کد	کز ^{۲۸}	کج	لا
د	ز	ی ^{۳۱}	یا	بد	بز ^{۳۰}	یح	کا
یا	بد	بز ^{۳۳}	یح	کا	کد ^{۳۲}	که	کج

فصل

در اصطحاب غیر معهود چنانکه گردانیده شود مثلث مساوی بانغمه ز که بنصر بم است وهم چنین بواقی اوتار هر يك با بنصر اعلى بر متمكن سهوات دارد استخراج ادواز از آن ونظر باینکه شناسات بر اما کن نغمات بوده است از برای او مکننت سرعت در انتقال بخلاف غیر متمکن وهم چنین چنانکه گردانیده شود مطلق هر وترى مساوی با وسطى زلزى با وسطى فرس و باید بیان شود کیفیت استخراج دورى از ادوار بر اصطحاب وسطى فرس مثلا در دور راست بگردد مطلق هر وترى مساوی با وسطى فرس از مافوق پس باید حبس کرد مطلق بم را پس از آن سبابه بم را که د است و زايد مثلث را که ط است و سبابه مثلث را که یا است و مجنب مثنى که یز است و مطلق زیر که کب است و مجنب زیر که کد است و زايد الحاد که ل است و بر همین قیاس است بواقى و چنانکه گردانیده شود مطلق هر وترى مساوی با زلزى اعلى با فرض شود در دور راست باید حبس کرد مطلق بم را پس از آن سبابه بم را که د است و وسطى زلزى بم را که و است با مطلق مثلث که ح است عوض از زلزى و مجنب مثلث که ی است و مطلق مثنى که یه است و مجنب مثنى که یز است و وسطى فرس مثنى که یط است و مجنب زیر که کد است پس از معلومیت این مطلب و اقتدار ممکن است که اصلا اصطحاب وتر نشود بلکه ملاحظه طبقات نغمات شود چنانکه در طبقه واحده باشد حکم آن نغمات حکم وتر واحد خواهد بود و چنانکه در طبقات مختلفه باشد باید ملاحظه نسب در مابین نغمات بشود

پاورقى جدول صفحه قبل

- ۱ - ظ - ه - ۲ - ظ - یط - ۳ - ظ - یب - ۴ - ظ - کز - ۵ - ظ -
 یط - ۶ - ظ - ر - ۷ - ظ - ط - ۸ - ظ - کج - ۹ - ظ - یو - ۱۰ - ظ - بیج -
 ۱۱ - ظ - و - ۱۲ - ظ - ک - ۱۳ - ظ - بیج - ۱۴ - ظ - کز - ۱۵ - ظ -
 ک - ۱۶ - ظ - یز - ۱۷ - ظ - ی - ۱۸ - ظ - کد - ۱۹ - ظ - یط - ۲۰ - ظ -
 - ۲۱ - ظ - ز - ۲۲ - ظ - کا - ۲۳ - ظ - ید - ۲۴ - ظ - کج - ۲۵ -
 ظ - کا - ۲۶ - ظ - بیج - ۲۷ - ظ - یا - ۲۸ - ظ - که - ۲۹ - ظ - بیج -
 ۳۰ - ظ - به - ۳۱ - ظ - ح - ۳۲ - ظ - کب - ۳۳ - ظ - به

و اینکه نغمات بکدام موضع منتقل شده پس نقل کند بحسب مواضع نغمات
 باید مثالی زده شود که آن مثال اصطحاب مجهولی باشد بدون نظام باید
 بوده باشد مطلق مثلث که ح است مساوی بنصر بم که ز است و مطلق مثنی
 که یه است مساوی زلز مثلث که یج است و مطلق زیر که کب است مساوی
 فرس مثنی است که یط است و مطلق حاد که کط است مساوی سیابه زیر که
 که است مثلا در استخراج دور راست باید حبس بشود مطلق بم پس از آن
 سیابه بم که د و زلز بم که و است و زاید مثلث که ط است و وسطی فرس
 مثلث که یب است و زاید مثنی که یو است و سیابه مثنی که یح است و مجنب
 زیر که کد است پس از این عود می کند دور. بقیه دارد



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی